

ANDRZEJ GRZYBOWSKI^{1,2}, AGNIESZKA RABIZA³

Ludwik Hiacynt Gąsiorowski – lekarz, historyk medycyny, działacz społeczny

Ludwik Hiacynt Gąsiorowski – Physician, Historian of Medicine, Social Activist

¹ Katedra Okulistyki, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, Olsztyn

² Instytut Okulistycznych Badań Naukowych, Fundacja Wspierania Rozwoju Okulistyki, Poznań
(<https://orcid.org/0000-0002-3724-2391>)

³ Szpital Wojewódzki w Poznaniu

STRESZCZENIE

W pracy przedstawiono biografię Ludwika Gąsiorowskiego, poznańskiego lekarza i historyka medycyny. Ludwik Gąsiorowski urodził się w 1807 r. we wsi Ruda pod Wieluniem. Otrzymał dyplom lekarza w czerwcu 1835 r. na Uniwersytecie Wrocławskim. Był radnym Rady Miasta Poznań; w 1848 r. brał czynny udział w Powstaniu Wielkopolskim. Założył Wydział Przyrodniczy Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Poznaniu. Napisał kilka prac naukowych z zakresu historii medycyny.

Słowa kluczowe: Ludwik Gąsiorowski, medycyna, historia medycyny

ABSTRACT

The aim of the work was to present the biography of Ludwik Gąsiorowski, a Poznań-based doctor and medical historian. Ludwik Gąsiorowski was born in 1807 in the village of Ruda near Wieluń. He received his medical degree in June 1835 from the University of Wrocław. He was a member of the Poznań City Council and actively participated in the Greater Poland Uprising of 1848. He founded the Natural Science Department of the Society of Friends of Science in Poznań. He wrote several scientific papers on the history of medicine.

Key words: Ludwik Gąsiorowski, medicine, history of medicine

WSTĘP

Ludwik Gąsiorowski był działaczem społecznym, historykiem medycyny oraz lekarzem, który wywarł istotny wpływ na rozwój historii medycyny w Polsce. Autorzy podjęli się napisania jego biografii, aby z okazji 100-lecia czasopisma „Archiwum Historii i Filozofii Medycyny” przypomnieć sylwetkę tak istotnego dla

historii medycyny w Polsce działacza i najważniejszego polskiego historyka medycyny XIX w. Dotychczas na temat Gąsiorowskiego powstało kilka prac naukowych [1,2,3,4,5], w tym jedna praca doktorska [6]. Jednak aktywność naukowa lekarza pozostaje dzisiaj prawie zapomniana.

METODOLOGIA

Do napisania poniższej pracy wykorzystano materiały pochodzące ze zbiorów Biblioteki Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu, Biblioteki Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Archiwum Państwowego oraz Biblioteki Raczyńskich w Poznaniu. Informacje pozyskano również z Polskiej Bibliografii Lekarskiej pod redakcją S. Konopki, zdigitalizowanych materiałów archiwalnych m.in. Wielkopolskiej Biblioteki Cyfrowej, bazy genealogicznej, kart meldunkowych, ze wspomnień pośmiertnych, słowników biograficznych. Dokonano analizy biogramów napisanych przez innych autorów, m.in. pracy doktorskiej. Przejrzano bazy internetowe, takie jak Google Scholar.

BIOGRAFIA

Ludwik Hiacynt Gąsiorowski urodził się 16 sierpnia 1807 r. we wsi Ruda pod Wieluniem. Był najmłodszym synem Józefa Antoniego Gąsiorowskiego (1755-1833) i Apolonii z Trzebińskich [1]. Za podaną datą narodzin przemawiają parafialne metryki oraz inne źródła [1,2,3,4,5]. Ludwik Gąsiorowski w swojej dysertacji doktorskiej podał datę urodzenia 25 sierpnia 1808 r. [2,3,7]. Przypuszcza się jednak, że mógł to być błąd drukarski [2,3]. Krótko po narodzinach Ludwika rodzina przeniosła się do Radziny pod Szamotułami, następnie do Michałowa pod Poznaniem, aż ostatecznie zamieszkała w Zberkach pod Środą Wielkopolską [3]. Do momentu podjęcia nauki gimnazjalnej Ludwik uczył się w warunkach domowych wraz z o 2 lata starszym bratem, Józefem Antonim. W latach 1822-1829 Ludwik uczęszczał do Gimnazjum św. Marii Magdaleny w Poznaniu. Wiosną 1829 r. zdał egzamin maturalny jako jeden z czterech absolwentów szkoły, był jedynym Polakiem w tym gronie. Następnie rozpoczął studia na Uniwersytecie Wrocławskim, gdzie początkowo zapisał się na wydział prawa, a później zdecydował się podjąć studia na wydziale lekarskim. W styczniu 1831 r. Gąsiorowski przerwał naukę i zaciągnął się do Pułku Jazdy Poznańskiej podczas walk zbrojnych z Rosjanami. Wkrótce podjął pracę na stanowisku podlekarza; do jego zadań należało m.in. opatrywanie ran żołnierzy. 23 marca 1831 r. został przydzielony do 10 Pułku Strzelców Pieszych w szpitalu koszar aleksandryjskich, następnie stacjonował w Radzimiu w okolicach Płocka. 27 sierpnia 1831 r. został oddelegowany do Pułku Grenadierów. Jesienią 1831 r. uzyskał zwolnienie z wojska z powodu pogorszenia stanu zdrowia. Tego samego roku zaangażował się w zwalczanie cholery, szeroko rozpowszechnionej wśród żołnierzy [1,3]. W 1833 r. powrócił do Wrocławia w celu kontynuacji nauki.

W 1835 r. Gąsiorowski ukończył studia i napisał dysertację doktorską pod opieką wrocławskiego lekarza, prof. Augusta Wilhelma Eduarda Theodora Henschla (1790-1856). Była to jedna z dwóch dysertacji doktorskich napisanych przez lekarzy polskiego pochodzenia, które powstały na Uniwersytecie Wrocławskim w latach 1833-1848. Pełny tytuł pracy brzmi: *Brevis rei medicae in Polonia delineatio, ab antiquissimis temporibus usque ad annum 1506*, czyli: *Krótką rzecz o medycynie w Polsce od czasów najdawniejszych aż do 1506 r.* [7].

Ludwik Gąsiorowski rozpoczął praktykę lekarską w Poznaniu w 1836 r. [3] jako jeden z trzech lekarzy Polaków – obok Karola Marcinkowskiego (1800-1846) i Józefa Jagielskiego (1792-1865). Specjalizował się głównie w przypadkach z zakresu chirurgii oraz położnictwa.

W latach 1837-1846 pracował w poznańskiej szkole akuserek. W tym czasie rezydował w mieszkaniu wydzielonym w budynku szkoły. Zobligowany był do prowadzenia wykładów w językach polskim i niemieckim [8, s. 48]. Działalność pedagogiczna przyczyniła się do tego, że w 1838 r., na polecenie władz pruskich, przetłumaczył i opublikował podręcznik *Przewodnik do pielęgnowania chorych. Do użycia w szkole posługi chorych berlińskiego zakładu lekarskiego Szaryte, tudzież do własnej nauki przez C.E. Gedicke po niemiecku napisany; przełożył na język polski z polecenia rządu Ludwik Gąsiorowski*, napisany przez niemieckiego lekarza Gedickego [9].

Jesienią 1837 r. Gąsiorowski zaangażowany był w zwalczanie epidemii cholery w Poznaniu. Istotnym źródłem informacji na ten temat są wspomnienia Marceliego Mottego (1818-1898), który tak pisał o lekarzu: „młodego i przystojnego... w białym wysokim kapeluszu” oraz „w tych pierwszych tygodniach cholery razem z Marcinkowskim nie tylko za dnia był ciągle na nogach i na wózku, lecz całymi nocami biegali i jeździli”. Podobne oddanie pracy na rzecz społeczeństwa Ludwik Gąsiorowski wykazywał w kolejnych latach, „za każdym razem gdy owa plaga nasze miasto nawiedzała” [10, s. 445]. Gąsiorowski pomagał najuboższym mieszkańcom Poznania ze szczególnym poświęceniem. Pracował głównie na Chwaliszewie i Śródce, ówczesnie dwóch najbiedniejszych dzielnicach Poznania, i „co dzień tam siedział ze dwie godziny i przychodziło doń mnóstwo ubóstwa, którego fizyczne cierpienie leczył uwzględniając ile możliwości i inne... nieraz gdy był powód... wykrzyczał i zbeształ ale chorobę zbadał, receptę zapisał, w końcu pożałował i pocieszył, a często sakiewkę wydobyl widząc iż tego potrzeba”, „dla skwierczącej biedy miał tyle serca... z zaufaniem szły do niego paupry, bo wiedziały, że choć czasem za grzechy swoje oberwą, znajdą przecież litość i pomoc” [1, s. 132; 10, s. 447]. W opowieściach rodziny Gąsiorowskich zachowały się przekazy informujące o tym, jak Ludwik Gąsio-

rowski, idąc do ubogich dzielnic na wizytę lekarską, brał ze sobą pajdy chleba przekładane wędliną, boczkiem i smalcem i wkładał je do obszernych kieszeni, aby móc nakarmić pacjentów [1]. W kolejnych latach doszedł do wniosku, „iż chcąc niejednemu złu na przyszłość zapobiec, trzeba przede wszystkim zacząć od najmłodszego wieku i ratować dzieci fizycznie i moralnie” [10, s. 447]. W 1842 r. założył Towarzystwo dla Zakładania i Prowadzenia Ochronek dla Biednych Dzieci i przewodniczył mu do 1848 r. Z jego inicjatywy powstała pierwsza ochronka w Poznaniu, w której pracował jako lekarz [11, s. 175–176; 12, s. 293].

Gąsiorowski należał do Towarzystwa Pomocy Naukowej od początku jego powstania w 1841 r. Trzy lata później został wybrany do 13-osobowej Dyrekcji Towarzystwa, które w 1861 r. przyjęło nazwę Towarzystwo Pomocy Naukowej im Karola Marcinkowskiego [13, s. 38–39].

W latach 1842–1853 Ludwik zasiadał w Radzie Miasta Poznania [2, s. 3]. W styczniu 1857 r. powstało Towarzystwo Przyjaciół Nauk z siedzibą w Poznaniu. Jego prezes, August Cieszkowski (1814–1894), powierzył zadanie założenia Wydziału Przyrodniczego Ludwikowi Gąsiorowskiemu [9]. Wydział Przyrodniczy Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Poznaniu powstał 31 października 1857 r., a Ludwik Gąsiorowski był jednym z pierwszych ofiarodawców książek do jego przyszłej biblioteki [14]. Po śmierci Ludwika większość zgromadzonego przez niego księgozbioru została odkupiona przez Edwarda Grabowskiego i przekazana na rzecz Towarzystwa.

W 1845 r. Gąsiorowski został członkiem tajnego związku przygotowującego powstanie zbrojne, które planowo miało rozpocząć się w lutym 1846 r. [1; 15, s. 334]. W tygodniach poprzedzających powstanie aresztowano 254 członków związku, w tym Ludwika Gąsiorowskiego. Władze pruskie, obawiając się sprzeciwu pacjentów doktora, wysłały oddział wojska na ul. Na Grobli, przy której mieszkał. W okresie od 14 lutego do 16 marca Gąsiorowski był więziony w poznańskiej cytadeli. Następnie przeniesiono go do Słońska koło Kostrzyna nad Odrą. Łącznie przebywał w więzieniu ok. 7 miesięcy; 7 września 1846 r. został zwolniony [2]. W 1848 r. był czynnie zaangażowany w Powstanie Wielkopolskie.

Mnogie obowiązki oraz dalekie wyjazdy do chorych sprawiły, że w 1852 r. Gąsiorowski podupadł na zdrowiu, „przeziębwszy się w drodze do chorego w okresie szerzącej się wówczas cholery” [1]. Prawdopodobnie zachorował na gruźlicę płuc; w celach leczniczych udał się do Soden koło Frankfurtu nad Menem. Początkowo kilkutygodniowa kuracja polepszyła stan zdrowia Gąsiorowskiego. W listach z tego okresu pisał o sobie: „prawie całkowicie wyleczony z... cierpień piersio-

wych” [16, s. 375]. Powrót do pracy, dojazdy do chorych poza miastem oraz epidemia cholery spowodowały nawrót dolegliwości, do których dołączyły nowe: „gastryczno-romantyzmowe” w postaci febry (gorączki) [1,16]. Większą część 1863 r. Gąsiorowski przeleżał w łóżku z powodu choroby. W przeddzień śmierci nakazał grabarzowi wykopać grób, „a głęboki” [3,17]. Zmarł 9 grudnia 1863 r. ok. 9.30 rano, w 57. roku życia [6]. Został pochowany na cmentarzu św. Marcina w Poznaniu. W pogrzebie zmarłego uczestniczyli liczni duchowni oraz tłumy poznanianów [4,5].

SPIS PRAC NAUKOWYCH LUDWIKA GĄSIOROWSKIEGO

1. Gąsiorowski L., *Brevis rei medicae in Polonia delineatio, ab antiquissimis temporibus usque ad annum 1506*, Wrocław (Polska) 1835.
2. Gedicke C.E., *Przewodnik do pielęgnowania chorych. Do użycia w szkole posługi chorych berlińskiego zakładu lekarskiego Szaryte, tudzież do własnej nauki przez dra C.E. Gedicke, po niemiecku napisany, przełożył na język polski z polecenia rządu Ludwik Gąsiorowski, dr med. i chir., tłum. Gąsiorowski L.*, Poznań (Polska) 1838.
3. Gąsiorowski L., *Zbiór wiadomości do historii sztuki lekarskiej w Polsce od czasów najdawniejszych, aż do najnowszych. Przez Ludwika Gąsiorowskiego Dr med i Chir*, t. 1-4, Poznań (Polska) 1839–1855.
4. Gąsiorowski L., *Rozprawa wyświecająca historią zaprowadzenia kanonikatu doktora medycyny przy wszystkich kościołach katedralnych polskich. Roczniki Towarzystwa Przyjaciół Nauk*, 1860, 1, 293–328.

PIŚMIENNICTWO

- [1] Krawczuk Z., Ludwik Hiacynt Gąsiorowski – lekarz, działacz polityczny i historyk medycyny. *Med Nowożytna*, 1997, 4(1-2), 125–156.
- [2] Bross K., *Dr. Ludwik Gąsiorowski jako człowiek, lekarz i historyk medycyny. Przemówienie wygłoszone na uroczystym Poznańskim Wieczorze Lekarskim dnia 23 XI. 1935 r., poświęconym pamięci Dra Ludwika Gąsiorowskiego*, Drukarnia Dziennika Poznańskiego S.A. w Poznaniu, Poznań (Polska) 1935, 1–17.
- [3] Kohler L., Dr. Ludwik Gąsiorowski. *Roczniki Towarzystwa Przyjaciół Nauk*, 1891, 18(1), 313–314.
- [4] Kierski E., Doktor Ludwik Gąsiorowski. *Tygodnik Ilustrowany*, 1864, 10(251), 261–262.
- [5] Brudziński P.J., Wspomnienie pośmiertne. Ludwik Gąsiorowski. *Pamiętnik Towarzystwa Lekarskiego Warszawskiego*, 1864, 51(2), 470–471.
- [6] Krawczuk Z., *Ludwik Gąsiorowski. Ojciec polskiej historii medycyny i jego wrocławska dysertacja*, Akademia

Medyczna we Wrocławiu, Wrocław (Polska) 1993 (praca doktorska).

[7] Gąsiorowski L., *Brevis rei medicae in Polonia delineatio, ab antiquissimis temporibus usque ad annum 1506*, Wrocław (Polska) 1835.

[8] Gąsiorowski L., *Zbiór wiadomości do historii sztuki lekarskiej w Polsce od czasów najdawniejszych, aż do najnowszych. Przez Ludwika Gąsiorowskiego Dr med i Chir*, t. 3, Poznań (Polska) 1854.

[9] Gedicke C.E., *Przewodnik do pielęgnowania chorych. Do użycia w szkole posługi chorych berlińskiego zakładu lekarskiego Szaryte, tudzież do własnej nauki przez dra C.E. Gedicke, po niemiecku napisany, przełożył na język polski z polecenia rządu Ludwik Gąsiorowski, dr med. i chir*, tłum. Gąsiorowski L., Poznań (Polska) 1838.

[10] Motty M., *Przechadzki po mieście Poznaniu*, t. 2, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa (Polska) 1957.

[11] Wojtkowski A., *Historia Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Poznaniu w latach 1857-1927*, Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Poznań (Polska) 1928.

[12] Truchim S., *Historia szkolnictwa i oświaty polskiej w Wielkim Księstwie Poznańskim. 1815-1915*, t. 1, Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Łódź-Poznań (Polska) 1967.

[13] Wrzosek A., *Karol Marcinkowski*, t. 2, Polskie Towarzystwo Historii Medycyny, Warszawa (Polska) 1960.

[14] Janicki K. Poznańscy lekarze wojskowi w dwudziestoleciu międzywojennym. *Archiwum Historii i Filozofii Medycyny*, 2010, 73, 30–45.

Ryc. 1. Ludwik Hiacynt Gąsiorowski

Ryc. 2. Ludwik Hiacynt Gąsiorowski

[15] Karwowski S., *Historia Wielkiego Księstwa Poznańskiego*, t. 1, Drukarnia Nakładowa Braci Winiewiczów w Poznaniu, Poznań (Polska) 1918.

[16] Wrzosek A., Listy Gąsiorowskiego do Fryderyka Skobla. *Archiwum Historii i Filozofii Medycyny*, 1924, 3, 372–377.

[17] Wrzosek A., Ludwik Gąsiorowski, [w:] *Polski słownik biograficzny*, Konopczyński W., t. 7, Wydawnictwo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, Kraków (Polska) 1948–1958, 350–352.

[18] Biblioteka Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu.

[19] Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu.

[20] Zakład Historii Nauk Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu.

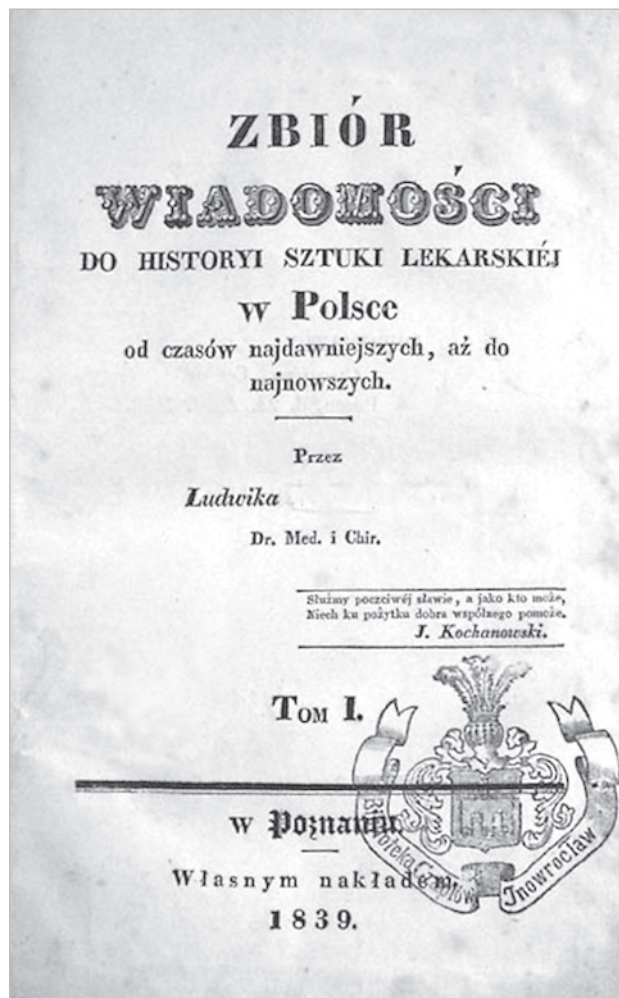
SPIS RYCIN

Ryc. 1. Ludwik Hiacynt Gąsiorowski [18]

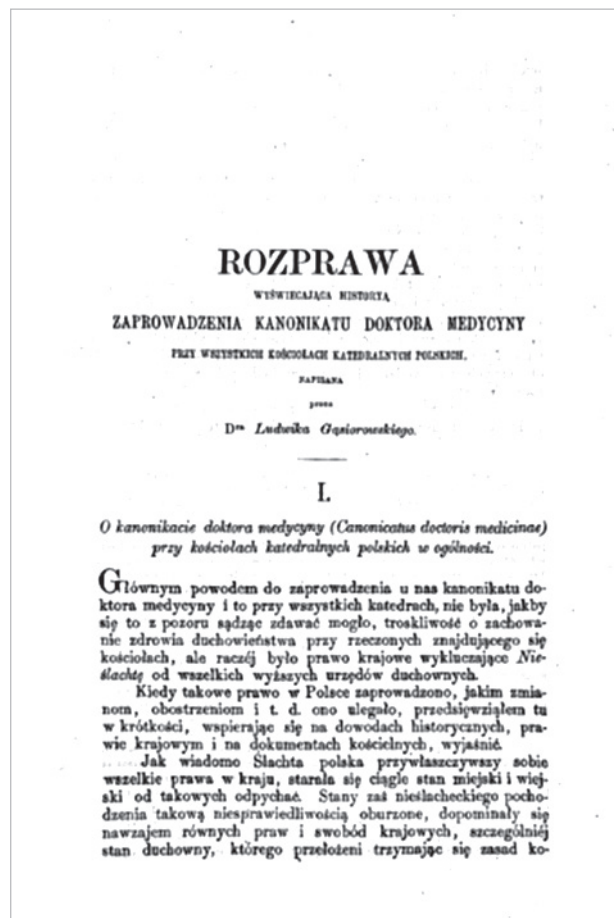
Ryc. 2. Ludwik Hiacynt Gąsiorowski [18]

Ryc. 3. Karta tytułowa pierwszego tomu pracy pt. *Zbiór wiadomości do historii sztuki lekarskiej w Polsce od czasów najdawniejszych, aż do najnowszych* [19]

Ryc. 4. Karta tytułowa pracy pt. *Rozprawa wyświecająca historią zaprowadzenia kanonikatu doktora medycyny przy wszystkich kościołach katedralnych polskich* [20]

Ryc. 3. Karta tytułowa pierwszego tomu pracy pt. *Zbiór wiadomości do historii sztuki lekarskiej w Polsce od czasów najdawniejszych, aż do najnowszych*

Ryc. 4. Karta tytułowa pracy pt. *Rozprawa wyświecająca historią zaprowadzenia kanonikatu doktora medycyny przy wszystkich kościołach katedralnych polskich*